

CAUZELE CARE EXCLUD PROCEDURA CONTRAVENȚIONALĂ ÎN CAZURILE CE PRIVESC CONTRAVENȚIILE DE MEDIU (ECOLOGICE)

Andrian CREȚU,
doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

SUMMARY

Conventional procedure is a complex of stages that have to be accomplished consequentially by competent authorities in order to examine and enforce contravention law.

Environmental contravention (ecologic) is an illegal act that damages environment. As a matter of fact conventional procedure is one of the instruments that help to ensure environmental protection.

Environmental contravention (ecologic) as a criminal act should be established in a separate procedure which is similar to the penal one and is accomplished within certain conditions that exclude conventional liability.

Keywords: environmental contravention; conventional procedure; causes that exclude conventional liability

REZUMAT

Procedura contravențională reprezintă o totalitate de etape care urmează a fi parcurse consecutiv de către autoritățile competente de a constata, a examina și a pune în executare legea contravențională.

Contravențiile de mediu (ecologice) constituie o faptă ilegală care dăunează mediului. De fapt, prin prisma procedurii contravenționale, se asigură realizarea unuia din instrumentele de protejare a mediului. Contravenția de mediu (ecologică), fiind o faptă de natură penală, prin esența sa urmează a fi constatată într-o procedură distinctă, care în mare parte este asemănătoare cu cea penală și care se realizează în cadrul anumitor condiții, inexistența cărora exclude răspunderea contravențională.

Cuvinte-cheie: contravenție de mediu; procedură contravențională, cauze ce exclud răspunderea contravențională

Introducere. Având în vedere faptul că contravenția, la fel ca infracțiunea, este supusă sancțiunii într-o anumită procedură, recunoașterea procesului contravențional ca fiind un compartiment aparte a dreptului sau o ramură distinctă de drept, precum dreptul procesual penal și dreptul procesual civil, considerăm că reprezintă doar o problemă a timpului. Aceasta se cere a fi făcută chiar dacă majoritatea autorilor autohtoni consideră procedura contravențională drept element inseparabil al dreptului contravențional [1].

Scopul acestei publicații este de a aborda problematica cauzelor și condițiilor care înlătură procedura contravențională, precum și oferirea unor soluții distincte, condiționate de necesitatea de protecție a mediului.

Materiale și metode aplicate. În studiu a fost consultată literatura de specialitate autohtonă, având în vedere specificul procesului contravențional în Republica Moldova, și au fost aplicate metodele de cercetare științifică: comparativă, logică și altele.

Rezultate obținute și discuții. Procedura contravențională în cazurile contravențiilor de mediu reprezintă un proces distinct, având în vedere particularitățile administrării probelor, dar și a interacțiunii cu legislația de mediu.

Articolul 441 al Codului contravențional stabilește că procesul contravențional pornit încetează, dacă nu există faptul contravenției, dacă se constată vreunul din temeiurile prevăzute la art. 3 alin. (3), art. 4 alin. (3), art. 20-31, dacă persoana presupusă a fi făptuitor a decedat, cu excepția cazului de reabilitare a acesteia, dacă pentru același fapt și privitor la aceeași persoană există o decizie/hotărâre definitivă, dacă pentru același fapt este pornită urmărire penală.

În practica și teoria examinării faptelor cu privire la contravenții, deseori se confundă cauzele care exclud procedura contravențională cu cauzele ce înlătură răspunderea pentru comiterea unei contravenții. Acest fapt este important, având în vedere că în textul Codului contravențional nu se realizează o asemenea distincție. Astfel, articolul 19 al Codului contravențional indică despre „cauzele care înlătură caracterul contravențional al faptei și răspunderea contravențională”. Acesta prevede că se consideră cauze care înlătură caracterul contravențional al faptei și răspunderea contravențională starea de iresponsabilitate, legitima apărare, starea de extremă necesitate, constrângerea fizică și/sau psihică, riscul întemeiat și cazul fortuit.

În același timp, articolul 26 din

Codul contravențional indică despre cazurile în care are loc „înlăturarea răspunderii contravenționale”, unde se stabilește că înlăturarea răspunderii contravenționale pentru fapta ce conține elementele constitutive ale contravenției are loc în cazul renunțării benevole la săvârșirea contravenției, contravenției neînsemnate, tentative, împăcării victimei cu făptuitorul, prescripției răspunderii contravenționale și amnistiei.

Astfel, atât articolul 19, cât și articolul 26 al Codului contravențional indică despre cauzele ce înlătură răspunderea contravențională. Nu ar fi o problemă, dacă aceste articole ar cuprinde aceleași cauze, însă fiecare dintre ele indică cauze diferite.

Ținând cont de rigorile tehnicii legislative, precum și de regulile de interpretare a actelor legislative, în mod firesc apare întrebarea dacă articolele 19 și 26 ale Codului contravențional se completează unul pe altul sau dacă acestea fac referință la instituții diferite. În cazul în care articolul 26 reprezintă o completare a articolului 19, atunci ne întrebăm: din ce cauză aceste norme formează articole diferite?

O opinie în acest sens este expusă de conferențiarul universitar, doctorul S. Furdui, potrivit căruia înlăturarea răspunderii contravenționale nu duce

la înlăturarea caracterului contravențional al faptei, ci doar la înlăturarea aplicării sau executării sancțiunii contravenționale [2]. De aceeași părere este și profesorul universitar, doctorul V. Guțuleac [3].

În aceeași ordine de idei, este de apreciat abordarea făcută de dr. S. Furdui, potrivit căruia ”este foarte dificil de sesizat, chiar imposibil de argumentat din punct de vedere științific, plasarea în CC, într-un singur capitol, a două instituții de bază, dar diferite ale dreptului contravențional: contravenția și răspunderea contravențională (capitolul 2), precum și cauzele care înlătură caracterul contravențional al faptei și cauzele care exonerează răspunderea contravențională (capitolul 3), cu atât mai mult identificându-le într-o singură normă generală (art. 19). Pe de altă parte, două părți componente ale unei instituții de bază a dreptului contravențional (sancțiunea contravențională) sînt plasate în două capitole (capitolul 4 – Sancțiunile contravenționale și capitolul 5 – Aplicarea sancțiunii contravenționale)” [4].

Dacă e să analizăm cu atenție conținutul acestor două articole, precum și conținutul articolelor 20-25 și 27-31 ale Codului contravențional, constatăm că o bună parte din ele se referă la instituții diferite de cauzele care înlătură doar răspunderea contravențională. În acest sens, întru evitarea unei confuzii asupra acestor două instituții distincte ale dreptului contravențional, urmează să facem din start anumite precizări de concretizare.

Cauzele care fac să înlătore procedura contravențională pot fi constatate doar la prezența cauzelor care înlătură răspunderea pentru comiterea unei contravenții. În acest sens, susținem poziția conferențiarului universitar S. Furdui, potrivit căruia ”în cazul în care la art. 19 Cod contravențional din titlu și din text se exclud cuvintele «și răspunderea contravențională» (propunere pe care o susținem), atunci este necesar să fie legiferat un nou capitol – «Răspunderea contravențională», în care să-și regăsească locul și instituția «Cauzele care exonerează de răspunderea contravențională»” [5].

Din cele supuse analizei, constatăm că cauzele ce exclud răspunderea contravențională constituie acele situ-

ții sau împrejurări în prezența cărora nu sînt întrunite una sau mai multe condiții cerute imperativ de lege pentru nașterea în sarcina unei persoane a obligației de a răspunde pentru contravențiile comise. În ce privește răspunderea contravențională în general, drept condiții care la prezența prejudiciului exclud răspunderea juridică sînt lipsa vinovăției, caracterul licit al faptei și lipsa raportului de cauzalitate.

În literatura de specialitate găsim și alte categorii de condiții care, în opinia autorilor, exclud răspunderea contravențională. Astfel, conform profesorului universitar V. Guțuleac, tentativa la comiterea contravenției la fel reprezintă o condiție ce înlătură răspunderea contravențională. În acest sens, cercetătorul susține că ”*tentativa cu mijloace nule* survine în cazul în care consumarea contravenției nu a fost posibilă din cauza insuficienței sau defectuoșității mijloacelor folosite. Prevederile doctrinare în ceea ce privește definiția de tentativă au fost practic preluate și de legislatorul național, care constată: «Se consideră tentativă de contravenție acțiunea sau inacțiunea intenționată, îndreptată nemijlocit spre săvîrșirea unei contravenții care, din cauze independente de voința făptuitorului, nu și-a produs efectul». Această reglementare a tentativei este completată prin conținutul normelor juridice prevăzute de articolele 26 și 28 ale CC al RM. Prima normă juridică ne indică precum că una dintre cauzele ce înlătură răspunderea contravențională poate fi tentativă. Cea de-a doua normă juridică are următorul conținut: «În cazul contravenției neînsemnate, organul (persoana cu funcție de răspundere) împuternicit să rezolve cazul poate înlătura răspunderea contravențională, limitîndu-se la adresarea unei observații verbale făptuitorului. Se consideră neînsemnată tentativa de contravenție pentru care prezentul cod prevede în calitate de sancțiune maximă aplicarea unei amenzi de pînă la 10 unități contravenționale». Din cele menționate, tragem concluzia că orice tentativă de contravenție se consideră neînsemnată și că făptuitorului ei îi poate fi înlăturată răspunderea contravențională” [6].

Deși putem fi grav criticați, totuși ne putem permite să declarăm că, pornind de la prevederile articolului 3 al

Legii Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător, care stabilește caracterul obiectiv al răspunderii pentru daune ecologice, excluzînd în așa fel vinovăția drept condiție a răspunderii, în ce privește raporturile de răspundere contravențională pentru daune ecologice, sîntem nevoiți să concluzionăm că răspunderea contravențională este exclusă doar în cazul în care se constată caracterul licit al faptei și lipsa raportului de cauzalitate. Ajungem la această concluzie, avînd în vedere lipsa unei prevederi exprese a legislației de mediu care să limiteze aplicarea caracterului obiectiv al răspunderii cu răspunderea patrimonială.

Ca urmare, cu privire la cauzele care exclud procedura contravențională ținem să constatăm și la acest compartiment anumite particularități.

Prima particularitate constă în aceea că constatarea faptului existenței împrejurării care înlătură procedura contravențională se realizează exclusiv prin act de procedură contravențională. Chiar și producerea efectului de încetare a procesului de asemenea are loc prin efectul unui act procedural.

În cazul contravențiilor ecologice, aceste împrejurări pot avea următoarele particularități:

Printr-o lege nouă, fapta comisă nu mai este considerată contravenție, nu se sancționează, iar sancțiunea stabilită și neexecutată anterior intrării în vigoare a noii legi nu se execută. Una dintre caracteristicile contravențiilor ecologice este aceea că faptele care afectează calitatea de mediu rămîn a fi considerate contravenții timp îndelungat, cel puțin atîta timp cît există componentele de mediu care reprezintă obiectul de protejare sau pînă cînd legiuitorul nu califică fapta drept infracțiune.

Fapta contravențională este comisă de reprezentanți diplomatici ai statelor străine sau alte persoane care, în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte sau în conformitate cu legile Republicii Moldova, nu cad sub incidența jurisdicției contravenționale a Republicii Moldova sau în cazul cărora este înlăturată răspunderea contravențională. În situația dată, o sarcină a agentului constator este de a acumula toate probele care să

demonstreze că fapta contravențională este comisă anume de o atare persoană. Aceasta deoarece procesul poate înceta doar dacă fapta este comisă de o persoană care se bucură de imunitate pentru a fi trasă la răspundere contravențională.

Persoana presupusă a fi făptuitor a decedat. În opinia noastră, legiuitorul, din inerție, pornind de la conținutul legislației contravenționale vechi, a limitat condiția încetării doar cu persoana fizică. De fapt, Codul contravențional în vigoare stabilește răspunderea și pentru persoanele juridice. Cel mai des, angajarea răspunderii persoanelor juridice este pentru cazurile de comitere a contravențiilor economice și ecologice. În acest sens, considerăm că legiuitorul urmează fie să suplinească textul legii cu încă o împrejurare ce duce la încetarea procesului contravențional, și anume – încetarea persoanei juridice, fie să modifice textul existent în așa fel încât să nu fie indicată doar persoana fizică, cum ar fi, spre exemplu, ”încetarea persoanei contravenientului”. În același timp, dacă e să ne referim la capitolul persoana juridică, trebuie să menționăm că aceasta, prin prisma regulilor stabilite de articolul 70 al Codului civil, la reorganizare, persoana juridică nou-creată succede drepturile persoanei juridice supuse reorganizării.

În acest sens, apar cel puțin două subiecte pe care urmează să le dezbatem, și anume:

1) Chestiunea cu privire la posibilitatea succedării obligației de a răspunde contravențional a persoanei juridice reorganizate.

2) Chestiunea cu privire la posibilitatea succedării obligației de a răspunde contravențional de către toate persoanele juridice reorganizate, în cazul în care dintr-o singură persoană juridică au fost create două sau mai multe persoane juridice, iar chestiunea cu privire la obligația de a răspunde pentru fapta contravențională nu a fost stabilită în actul de reorganizare.

Problema succesiunii răspunderii pînă la ziua de azi este una dintre cele mai discutabile. Un loc aparte în acest sens îl ocupă și succesiunea răspunderii pentru cauzarea de daune. Cu toate că problemei succesiunii răspunderii i s-a acordat puțină atenție în dreptul

contravențional și al mediului, totuși, avînd în vedere specificul domeniului, considerăm necesar de a-i acorda atenție, deoarece problema reparării daunelor cauzate prin acte de poluare, de cele mai dese ori este posibil de abordat doar în perioade de timp îndepărtate de la momentul cauzării daunei. În aceste perioade de timp, înșiși făptuitorii, de regulă, deja nu mai fac parte din rîndul celor prezenți – fie întreprinderea s-a reorganizat sau s-a lichidat, fie persoana fizică a decedat. În acest sens, o posibilitate de a pretinde la repararea daunei cauzate, efectele căreia pot fi sesizate doar după scurgerea anilor, ar fi posibilitatea antrenării succesiorilor în calitate de persoane ce vor suporta răspunderea.

În cazul în care pentru același fapt și privitor la aceeași persoană există o decizie/hotărîre definitivă sau dacă pentru același fapt este pornită urmărire penală, procedura contravențională urmează a fi încetată, deoarece ”lucrul este judecat” (în cazul unei hotărîri definitive) sau chestiunea cu privire la aceeași faptă deja este în cursul unei examinări într-o procedură penală mult mai complexă.

Legitima apărare și starea de necesitate. Fundamentul juridic care permite excluderea răspunderii contravenționale în condițiile legitimei apărări și stării de necesitate îl constituie prevederile Codului contravențional, unde și sînt definite aceste două instituții. Astfel, articolul 21 al Codului contravențional stabilește că este în stare de legitimă apărare persoana care săvîrșește o faptă pentru a respinge un atac direct, imediat, material și real, îndreptat împotriva sa, împotriva unei alte persoane sau împotriva unui interes public. În ce privește daunele de mediu, considerăm că calificarea faptei ca fiind comise în circumstanțe ce denotă legitimă apărare urmează a fi realizată cu o deosebită atenție. În legislația Republicii Moldova se mai utilizează și termenul de „autoapărare”. Deosebirea care se constată între *legitima apărare* și *extrema necesitate* [7] este că, în cazul legitimei apărări, sîntem în prezența unui atac ce amenință viața, sănătatea, patrimoniul celui atacat sau terței persoane sau interesele publice, iar în cazul stării de necesitate se exclude orice atac, însă

sîntem în prezența unor împrejurări ce condiționează cauzarea prejudiciului, care în rezultat se repară de către cel în interesul căruia s-a cauzat dauna, inclusiv de către cel ce a dăunat, dacă dauna s-a produs în interesele sale [8].

Condiția în care acțiunile enumerate mai sus se vor încadra în categoria împrejurărilor ce exclud răspunderea contravențională pentru daunele ecologice vor fi următoarele:

- Acțiunile poluatorii sau de degradare a factorilor de mediu, manifestate prin sustragere, distrugere, deteriorare etc. să fi fost realizate în scopul autoapărării celui ce realizează fapta cauzatoare de daună. Spre exemplu, în scopul apărării de atacul unui animal sălbatic (mistreț, lup etc.) persoana ucide sau rănește grav animalul. Drept rezultat, această persoană, deși a cauzat dauna mediului, nu va fi obligată să răspundă.

- Limita actului de autoapărare nu trebuie să depășească limitele necesare ale înlăturării pericolului. Aceasta este exprimată prin condiția ca valoarea daunei să nu reprezinte urmări mai grave decît cele evitate.

- Autoapărarea să nu fie eronată. Deși nu se expune expres în prevederile legale, totuși nu se admite exonerarea de la răspundere contravențională, inclusiv și pentru daună ecologică, dacă autoapărarea a fost realizată din eroare, chiar și dacă această eroare nu se datora culpei făptuitorului.

În acest context însă apar o serie de întrebări, cum ar fi:

• În materie de daune ecologice, în raporturile de dreptul mediului se poate vorbi despre legitimă apărare sau despre extremă necesitate?

• Pot oare obiectivele naturale servi drept obiectiv de autoapărare, altfel spus, poate, în ce privește salvarea factorilor de mediu, să fie considerată acțiunea persoanei drept apărare legitimă sau extremă necesitate?

• Care sînt condițiile îndeplinirea cărora se va considera realizarea unui act în condițiile legitimei apărări și extremei necesități?

Pentru a vedea dacă această instituție are aplicabilitate și în materie de răspundere contravențională în raporturile de dreptul mediului, considerăm necesar a face referință la două exemple, care ar exclude semnul de între-

bare la acest subiect. Primul exemplu s-ar referi la următoarea situație: în rezultatul izbucnirii unui incendiu în pădure, un număr mare de animale sînt supuse pericolului pieirii. Pentru a evita aceasta, persoana dărîmă gardul ce îngrădește pădurea, facilitînd accesul animalelor în afara zonei forestiere respective. Drept rezultat al acestui act, terenurile agricole învecinate le sînt cauzate daune de către animalele evadate, fiind distruse semănăturile, deteriorată recolta etc. Un alt exemplu cînd poate fi vorba de legitima apărare este cazul în care s-au comis aceleași fapte, însă nu cu scopul de a salva animalele de la incendiu, ci de a le salva de braconieri.

În ce privește răspunderea contravențională delictuală pentru fapta proprie, legitima apărare are importanță și servește ca particularitate de răspundere juridică anume atunci cînd aceste limite sînt depășite. Problema ce privește limitele legitimei apărări este destul de actuală atît în dreptul penal, cît și în dreptul contravențional. În acest sens, și legislația penală, și cea contravențională determină că depășirea limitelor legitimei apărări constituie acea situație cînd este prezentă o vădită neconcordanță între caracterul și pericolul atacului cu caracterul și mijloacele apărării.

În acest sens, considerăm că există o problemă care în timpul apropiat nu și va găsi o soluție unică – aprecierea corespunderii valorii obiectelor naturii salvate cu valoarea obiectelor ce puteau fi prejudiciate. Sub aspect financiar, aceste diferențe nu sînt esențiale, însă deseori importanța acestor componente ale mediului este subestimată.

Consimțămîntul victimei și împăcarea părților. Deși Codul contravențional nu enunță o asemenea condiție, totuși alineatul (4) al articolului 1398 din Codul civil al Republicii Moldova prevede că „prejudiciul nu se repară dacă a fost cauzat la rugămîntea sau cu consimțămîntul persoanei vătămate și dacă fapta autorului nu vine în contradicție cu normele de etică și morală”. În așa fel, aceasta privește situația în care se produce un prejudiciu cu consimțirea victimei, acesta nu mai poate fi apreciat drept un prejudiciu pasibil de a fi apreciat ca rezultat a unei fapte ilicite. Un asemenea consimțămînt nu

poate fi calificat altfel decît o clauză de nerăspundere juridică, care este o veritabilă convenție. În materia răspunderii contravenționale pentru daunele de mediu însă, consimțămîntul victimei apare drept condiție ce înlătură răspunderea contravențională, avînd ca obiectiv doar interesul public. În ce privește dauna de mediu, legiuitorul nu a stabilit așa modalitate, deoarece ”însuși mediul – ca victimă a daunei ecologice – nu poate consimți producerea daunei”.

Așadar, o persoană care a cauzat o daună ecologică la rugămîntea celui ce suportă această daună va fi scutit de răspundere contravențională, dar nu va fi scutit de obligația de reparare a daunei de mediu, și invers. Spre exemplu, decopertarea stratului fertil de sol, fără autorizație, de către o persoană, la rugămîntea proprietarului, îl va scuti pe cel ce săvîrșește actul de obligația de a despăgubi daunele civile (cheltuielile pentru lucrări), dar nu și de obligația de a răspunde contravențional.

În ce privește împăcarea părților, avînd în vedere că obiectul atentării în cadrul unei contravenții de mediu reprezintă condițiile de mediu, care în final condiționează exercitarea dreptului fiecărui cetățean la un mediu sănătos și neprimejdios din punct de vedere ecologic, drept consacrat în articolul 37 al Constituției Republicii Moldova, prin urmare titularul acestui drept, adică subiectul-victimă, poate fi identificată orice persoană fizică. Prin urmare, posibilitatea făptuitorului de a realiza împăcarea cu cel puțin toți trei miliarde și ceva de locuitori ai Republicii Moldova o considerăm a fi una imposibil de realizat, chiar dacă teoretic acest lucru este posibil. În acest sens, operarea unei împăcări în procesul contravențional legat de contravențiile ecologice este practic inaplicabilă.

Concluzie. Ținînd cont de cele relatate, trebuie să menționăm că actuala legislație contravențională oferă un cadru de reglementare limitativ în ce privește condițiile care înlătură procedura contravențională, iar particularitățile legate de mediu condiționează un regim mai deosebit în ceea ce privește procedura contravențională pe marginea comiterii contravențiilor ecologice.

Referințe bibliografice

1. S. Furdui. Dreptul contravențional. Chișinău: Ed. Cartier juridic, 2005, p. 178-179.
2. Ibidem, p. 106.
3. V. Guțuleac. Tratat de drept contravențional. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009, p. 139.
4. S. Furdui. Opinie cu privire la sesizarea Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție în probleme de drept contravențional. În: *Legea și viața*, nr. 11/4, 2010.
5. S. Furdui. Opinie cu privire la proiectul Legii pentru modificarea și completarea Codului contravențional al Republicii Moldova, aprobat prin Legea nr. 218-XVI din 25 octombrie 2008, elaborat prin colaborarea Ministerului Justiției cu autoritățile interesate. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 3/18, 2011.
6. V. Guțuleac. Unele aspecte teoretice și aplicative privind conținutul contravenției. În: *Legea și viața*, nr. 1/4, 2012.
7. În legislația contravențională a Republicii Moldova, în înțelesul termenului „stare de necesitate” este utilizat termenul „stare de extremă necesitate”, care după conținutul și regimul aplicabil privește aceleași împrejurări, condiții și efecte.
8. În cazul în care, în condițiile stării de necesitate s-a produs prejudiciul în interesul făptuitorului, el este răspunzător pentru dauna cauzată, dar numai în limita strictă a valorii daunei cauzate. În acest sens se exclude răspunderea pentru alte obligații legate de această daună, care s-ar fi produs în condiții normale, altfel spus, în lipsa condițiilor de stare de necesitate.